

הסידות בפרשה

הרב יצחק שפירא

פרשת בהר

פני האדון הוי' – דא רשב"י

כתיב (שמות לד כג) יראה כל זכורך את פני האדון יהו"ה, מאן פני האדון יהו"ה, דא רבי שמעון בר יוחאי, דמאן דאיהו דכורא מן דכורייא בעי לאתחזאה קמיה. התבוננות במעשה הסתלקותו של התנא האלקי ר' שמעון בר יוחאי, לכבוד ההילולא ביום ל"ג בעומר.

ביום הסתלקותו של התנא האלוקי ר' שמעון בר יוחאי, התכנסו בביתו חבורתו הקדושה, ור' שמעון אמר לפנייהם דברי תורה. דברי תורה אלו נכתבו בתוך ספר הזוהר הקדוש, ונקראו בשם 'אדרא זוטא'. תוך כדי מהלך הדברים מתוארת גם פטירתו של ר' שמעון מהעולם הזה.

אני לדודי ועלי תשוקתו

כאשר שמים לב לדברים שנאמרו באותו מעמד, אנו יכולים להבחין בביטויים חריגים וחרिפים שאמר ר' שמעון על עצמו במהלך הדברים. בתחילת האידרא אומר ר' שמעון על עצמו:

פתח רבי שמעון ואמר, "אני לדודי ועלי תשוקתו" -- כל יומין דאתקטרנא בהאי עלמא, בחד קטירא אתקטרנא ביה בקודשא בריך הוא, ובגין כך השתא -- ועלי תשוקתו. דהוא וכל סיעתא קדישא דיליה אתו למשמע בחדוה מלין סתימין ושבחא דעתיקא קדישא.

פתח ר' שמעון ואמר "אני לדודי ועלי תשוקתו" כל הימים שהייתי קשור בזה העולם, הייתי קשור בקדוש ברוך הוא (אני לדודי) ולכן עכשיו (כאשר אני מסתלק מהעולם) עלי תשוקתו. שהרי הוא וכל סיעתו באים לשמוע בשמחה מילים סתומים ושבח של עתיקא קדישא (שר' שמעון אומר).

מגילת שיר השירים נאמרה כמשל לקשר שבין הקב"ה לעם ישראל, באחד הפסוקים הרעיה מתארת את הקשר עם דודה ואמרת 'אני לדודי ועלי תשוקתו'. לפי המשל והנמשל המוזכרים, כנסת ישראל אומרת שהיא מסורה לה' ולכן יש לקב"ה תשוקה אליה. לפתע בא ר' שמעון בר יוחאי ואומר שפסוק זה נכתב עליו, הוא היה מסור לקב"ה כל ימי חייו, ולכן תשוקתו של ה' עליו.

ר' שמעון מכריז שביוון שהוא כל ימיו היה אחוז בקב"ה, כעת כאשר הוא מסתלק ונשמתו עולה למעלה, הקב"ה משתוקק שנשמתו תעלה ותתחבר איתו.

תשוקתו – נשיקתו

אמירה מפתיעה זו של ר' שמעון על תשוקתו של הקב"ה לנשמות הצדיקים, מזכירה לנו את מיתת הנשיקה לה זכו משה אהרון ומרים.

תנו רבנן שְׁשָׁה לא שלט בהן מלאך המות, ואלו הן: אברהם, יצחק ויעקב, משה, אהרן ומרים. אברהם, יצחק ויעקב דכתיב בהו: 'בכל מכל כל'; משה אהרן ומרים דכתיב בהו: 'על פי ה'". והא מרים לא כתיב בה 'על פי ה'?" אמר ר"א: מרים נמי בנשיקה מתה דאתיא 'שם' 'שם' ממשה. ומפני מה לא נאמר בה 'על פי ה'" שגנאי הדבר לומר.

הברייתא לומדת מכך שכתוב במיתת משה ואהרון 'על פי ה', שמשה ואהרון מתו במיתת נשיקה. בהמשך הברייתא לומדת בגזירה שווה שגם מרים מתה במיתת נשיקה, אך אין דרך כבוד של מעלה לומר בפירוש שאשה מתה במיתת נשיקה. מכך שהתורה נמנעה מלכתוב על מרים 'על פי ה'" אנו מבינים שהתורה התכוונה לנשיקה המלווה בתשוקה, תשוקה לנשמתו של הצדיק. אך לא דרך כבוד של מעלה לכתוב שה' משתוקק לאישה.

לפי דברנו יש לומר שתשוקה ונשיקה באים לבטא את אותו הדבר, נשיקה היא המעשה החיצוני ואילו התשוקה היא הרגש הפנימי הנוכח בתוך הנשיקה.

הוא קבר את עצמו

כפי שנכתב מיתתו של רשב"י דומה למיתתו של משה רבנו מצד התשוקה שיש לקב"ה לנשמותיהם של צדיקים. הקבלה נוספת אנו יכולים לראות בין משה רבנו לבין רשב"י בשעת פטירתם. על קבורתו של משה נאמר 'ויקבור אותו בגאי' על פסוק זה אומר רש"י 'הקב"ה בכבודו ר' ישמעאל אומר הוא קבר את עצמו'. משה רבנו נקבר מעצמו, אך נחלקו התנאים האם הוא קבר את עצמו או שהקב"ה קבר אותו.

בנוגע לקבורתו של ר' שמעון, בסוף האדרא זוטא מתואר סוג של מאבק בין 'בעלי תריסין' של בני ציפורי לבין בני מירון, על מקום קבורתו של רשב"י. לאחר פטירתו של ר' שמעון הגיעו בעלי מלחמה מכפר ציפורי עם מגינים בידם לקחת את ר' שמעון בכוח כדי שיקבר בציפורי ובני מירון צווחו עליהם בקול רעש גדול. כאשר הוציאו את המיתה היא עלתה באוויר, ואש הלכה לפני מיתתו של ר' שמעון.

נקבורתו של משה כך גם בקבורתו של ר' שמעון, מכך שהמיתה עלתה באוויר אנו יכולים ללמוד שהוא קבר את עצמו, ומכך שהלכה אש לפני המיתה אנו יכולים ללמוד שה' קבר אותו – כי ה' אלקיך אש אוכלת הוא.

בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה

לאחר שהקבלנו בין הסתלקותו של משה רבנו לבין להסתלקותו של ר' שמעון, עלינו לענות על עוד שלוש שאלות.

1. מדוע בהסתלקותו של משה רבנו מתוארת הנשיקה כמעשה החיצוני, ואילו בהסתלקותו של ר' שמעון מתוארת הכוונה הפנימית?

2. מדוע דווקא ר' שמעון זכה למיתה זו ולא ר' עקיבא שהיה אביה של כל התורה שבעל פה?

3. מדוע ר' שמעון הוא זה שמעיד על עצמו שהקב"ה משתוקק אליו, ואילו ביחס למשה ואהרן ה' (התורה) מעיד עליהם?

כדי לענות על שאלות אלו עלינו לשים לב להבדל משמעותי בין תורה שבכתב לבין תורה שבעל פה. תורה שבכתב אינה מחולקת לנגלה ונסתר, כל התורה היא דיבורים של ה' והיא מגלה את הנוכחות של ה' בעולם. תורה שבעל פה לעומת זאת היא מורכבת מתורת הנגלה ומתורת הנסתר.

מורכבות זו בתורה שבעל פה, נובעת מהמערובות של האדם בתוך לימוד תורה שבעל פה. כאשר משה רבנו אומר את התורה או כאשר נביא מתנבא בשם ה', הנוכחות של ה' גלויה בתוך דבריו. אך כאשר תלמיד חכם, מחדש דין בהלכה לפי כח הבנתו, הנוכחות של ה' נסתרת בתוך דבריו. אך בתוך כוונתו הפנימית, כאשר הוא מכוון לשם שמיים שם מתגלה הנוכחות של ה'. מדברינו עולה שבחלק הנגלה של תורה שבעל פה ה' נסתר ואילו בחלק הנסתר שבתורה שבעל פה, המגלה כיצד ה' נוכח בתוך המציאות של כל יהודי, דווקא שם ה' גלוי...

כאשר מתוארת הסתלקותו של משה רבנו מיתת הנשיקה מתוארת דווקא דרך המעשה החיצוני, כי בתורה שבכתב גם המעשה החיצוני מבטא גילוי אלוקות. אין הבדל בין המעשי החיצוני לבין הכוונה הפנימית, את הכל הקב"ה עושה. בהסתלקותו של ר' שמעון מתוארת הכוונה הפנימית כי בתורה שבעל פה דווקא הכוונה הפנימית היא זו המבטאת את הנוכחות של ה', בעוד המעשה החיצוני עלול לעמוד בפני עצמו ללא גילוי של נוכחות אלוקית.

מסיבה זו דווקא ר' שמעון הוא זה שזכה לתשוקתו של ה', כי דווקא בתורתו תורת הסוד – נשמתא דאורייתא – מתגלה הנוכחות של ה' בתוך לימוד התורה שבעל פה. אצל צדיקים אחרים בעלי הנגלה, גילוי האלוקות מעורב עם סברותיו של האדם עצמו, ולכן הם לא זכו למיתה כשל ר' שמעון.

בהסתלקותו של משה רבנו, ה' מעיד על כך שהוא משתוקק אליו כיוון שהתורה אותה משה מגלה מגיעה מהשמיים, מהדיבור של ה'. בהסתלקותו של ר' שמעון הוא זה שמעיד ש'עליו תשוקתו' כיוון שתורתו של ר' שמעון היא תורה הנובעת מלמטה למעלה, מלימודם של היהודים התורה עולה לה'. ישנו יתרון לתורתו של משה רבנו בנוכחות המאוד גלויה של ה' בתוך תורתו. אך ישנו יתרון בתורתו של ר' שמעון, בכך שה' מתגלה לגמרי מתוך נשמתו.

שבת שלום!

בית המדרש 'עוד יוסף חי'

